

JAZ MUSIQASIDA BAS GITARANING SINKOPALI AKKORDLAR IJROCHILIGIDAGI O‘RNI

Teshabayev Azizjon Axmad o‘g‘li
*O‘zDK huzuridagi B.Zokirov nomidagi
Milliy estrada instituti o‘qituvchisi*

Annotatsiya , Ushbu maqolada jaz musiqasi tizimida bas gitaraning sinkopali akkordlar fonidagi badiiy va funksional o‘rni chuqur tahlil qilinadi. Bas gitara jazz ansamblida nafaqat metr-ritmik barqarorlikni ta‘minlovchi poydevor cholg‘u, balki sinkopa, off-beat va anticipation kabi ritmik hodisalar bilan uyg‘unlashgan holda garmonik yo‘nalish, dramatik zo‘riqish va ichki “groove”ni boshqaruvchi faol ijrochilik sub’ekti sifatida ko‘rib chiqiladi. Maqolada walking bass fenomeni, sinkopali akkordlar ustida barqaror yoki maqsadli siljiydigan bas chizig‘ining roli, barabanlar, klavishlar va gitaraning akkord strukturalari bilan o‘zaro ta’siri, improvizatsion jarayonda bas partiyasining yetakchi va hamkorlik funksiyalari ilmiy-amaliy nuqtai nazardan yoritiladi. Shuningdek, sinkopali ritm va murakkab akkordlar sharoitida bas gitarachi uchun zarur bo‘lgan garmonik savodxonlik, ritm hissi, stilni sezish, ansambl madaniyati va ijodiy mas‘uliyat talablari asoslab beriladi. Maqola jazz ijrochiligi, ansambl texnikasi va musiqiy ta‘lim uchun metodik tavsiyalar bilan boyitilgan

Kalit so‘zlar: jaz bas, sinkopa, walking bass, off-beat, anticipation, garmoniya, improvizatsiya, ritm-seksiya, jazz ansambli

Аннотация. В данной статье анализируется роль бас-гитары в джазовой музыке в контексте исполнения синкопированных аккордов. Бас-гитара рассматривается как инструмент, одновременно обеспечивающий устойчивый метроритмический фундамент и активно участвующий в формировании синкопированного ритмического рисунка, гармонического движения и внутреннего «groove» ансамбля. Особое внимание уделяется феномену walking bass, использованию off-beat и anticipation, взаимодействию басовой линии с синкопированными аккордами фортепиано и гитары, а также с ударной установкой, роли баса в поддержке и направлении импровизации солирующих инструментов. Раскрываются требования к профессиональному джазовому бас-гитаристу: развитое чувство времени, глубокое знание гармонии, умение работать с полиритмией и синкопой, культура ансамблевой игры и осознанная импровизационная свобода. Статья предназначена для студентов, педагогов и практикующих музыкантов, занимающихся джазовым исполнением и ансамблевой практикой.

Ключевые слова: джаз, бас-гитара, синкопа, walking bass, off-beat, anticipation, гармония, импровизация, ритм-секция

1. Kirish

Jaz musiqasi o‘z tabiatiga ko‘ra ritmik erkinlik, garmonik murakkablik va improvizatsion fikrlashga tayanadigan hodisa bo‘lib, unda har bir cholg‘uning o‘rni an’anaviy orkestr yoki estrada ansamblidan sezilarli darajada farq qiladi. Bu tizimda bas gitara oddiy past tovushli tayanch emas, balki bitta chiziq orqali birdaniga uch vazifani bajaradigan markaziy figura sifatida namoyon bo‘ladi: u metrni ushlab turadi, garmonik yo‘nalishni aniqlaydi va sinkopali ritm strukturalari bilan o‘zaro aloqada bo‘lgan holda ansamblning ichki harakatini boshqaradi. Ayniqsa sinkopali akkordlar ijrosi ustida barqaror, lekin ijodiy faol bas chizig‘ining mavjudligi jazz ansamblining professional darajada eshinishi uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. Mazkur maqolada jazz musiqasida sinkopa va sinkopali akkordlar fenomeni bilan bas gitaraning o‘zaro munosabati, ularning stilistik va funksional uyg‘unligi nazariy va amaliy misollar asosida sharhlanadi.

2. Jaz ritm tizimi va sinkopa tushunchasi

Jaz ritmining yuragi sinkopa va off-beat hodisalarida mujassam. Klassik metrik tuzilmalarda kuchli ulushlar barqaror urg‘u nuqtasi bo‘lib xizmat qilsa, jazda kuchli va kuchsiz ulushlarning o‘zaro joy almashishi, kutish va kechikish effektlari, “ichki silkinish” hissi musiqaga o‘ziga xos suzuvchi harakat bag‘ishlaydi. Sinkopa bu kuchli ulush o‘rniga kuchsiz yoki o‘rtadagi bo‘linmaga urg‘u tushishi, aksentning kutilmagan nuqtada paydo bo‘lishi, ritmik chiziqning eshituvchi kutilishlarini buzib, yangi dramatik sifat yaratishidir. Jaz akkordlari ko‘pincha aynan ana shu sinkopali chiziqlar orqali ijro etiladi: pianino yoki gitara kuchli ulushni bo‘sh qoldirib, akkordni kuchsiz ulushga suradi, aktsentni off-beatga o‘tkazadi yoki anticipation orqali kelasi akkordni oldindan “aytib qo‘yadi”.

Bu murakkab ritmik tuzilma o‘z-o‘zidan tartibni buzmaydi; aksincha, tartibni boshqacha tamoyil asosida tashkil etishni talab qiladi. Shu yerda bas gitaraning o‘rni namoyon bo‘ladi: u sinkopali akkordlar bilan to‘qnash kelmaydigan, aksincha ularni ma’noli va tinglovchi uchun qabul qilinadigan qiladi, ritmik va garmonik “koordinata tizimi”ni ta’minlaydi.

3. Jaz ansamblida bas gitaraning umumiy funksiyasi

Jazz ansamblida bas gitara an’anaviy ravishda kontrabasning funksiyasini davom ettiradi. U past registrdagi chiziqli harakat orqali akkordlar ketma-ketligini uzluksiz ifodalaydi, shu bilan birga baraban bilan birgalikda ansamblning yurish tezligi, og‘irligi va ichki impulsini boshqaradi. Bas chizig‘i to‘g‘ri qurilgan taqdirda murakkab jaz garmoniya ham tinglovchi uchun mantiqan tushunarli bo‘lib tuyuladi, sinkopali akkordlar esa tartibdan chiqqan “tasodif” emas, balki aniq systemaga bo‘ysungan badiiy yechim sifatida eshinishadi.

Bas gitaraning jazzdagi asosiy fazilati uning xizmatkorlik va yetakchilikni birlashtira olishi bilan bog‘liq. U oldingi planni egallamaydi, biroq har qanday improvisatsiya, ritmik siljish yoki garmonik tajriba bas chizig‘ining mavjud xaritasi doirasida ma’noga ega bo‘ladi. Shu sababdan sinkopali akkordlar ustida ham bas gitarachi o‘z rolini aniq

anglasligi zarur: u tartibni tiklovchi emas, balki tartibli erkinlikka sharoit yaratuvchi ijrochidir.

4. Sinkopali akkordlar fonida bas chizig‘ining o‘rni

Sinkopali akkordlar ijrosi shuni anglatadiki, akkordning tovushlash nuqtasi, urg‘usi va davomiyligi klassik kuchli ulushga bog‘lanmagan. Bunday vaziyatda agar bas chizig‘i ham to‘liq sinkopaga berilsa, ansamblning tayanchi yo‘qoladi, ritm-seksiya “havoda ilingan” tasavvur uyg‘otadi. Shu bois jazz amaliyotida bas gitarachi ko‘pincha kuchli ulushlarda yoki u bilan konstruktiv bog‘langan bo‘linmalarda tayanch notalarni saqlagan holda sinkopali akkordlar bilan kontrastli uyg‘unlik hosil qiladi. Bu qarama-qarshilik emas, balki bir-birini to‘ldiruvchi ikki qatlamdir: akkord cholg‘ulari sinkopa orqali erkinlik yaratadi, bas esa shu erkinlikning chegaralarini belgilab turadi.

Aynan sinkopali akkordlar fonida bas gitaraning garmonik savodxonligi alohida ko‘rinadi. U faqat tonikani takrorlab qolsa, jazz garmoniya boyligi ochilmaydi; agar u har bir akkordning tersiya, kvinta, septima va kengaytirilgan interval elementlarini mantiqiy ketma-ketlikda bog‘lasa, sinkopa ostida ham tonal markaz va funksional aloqadorlik aniq eshitaladi. Natijada tinglovchi murakkab ritmik chiziqlar orasida ham “qaerdaligini” yo‘qotmaydi.

5. Walking bass, off-beat va anticipation

Walking bass jaz ansamblida bas gitaraning eng asosiy ijro shakllaridan biridir. U odatda har chorakda (quarter note) harakatlanadigan, akkord strukturalari, diatonik va xromatik o‘tish notalari asosida qurilgan uzluksiz chiziqdir. Sinkopali akkordlar ustida walking bassning qiymati yanada ortadi, chunki u ritmik jihatdan barqaror oqim yaratgan holda akkordlarning erkin sinkopalariga qarshi emas, balki ular bilan dialogda bo‘ladi. Bu dialog shuni ta‘minlaydiki, akkord cholg‘ularda urg‘u kuchsiz ulushlarga, anticipatory aktsentlarga ko‘chirilsa ham, bas chizig‘i bilan birgalikda umumiy ritmik sur‘at barqaror bo‘lib qoladi.

Off-beat va anticipation tushunchalari ham bas ijrosida muhim o‘rin tutadi. Professional bas gitarachi sinkopani faqat boshqa cholg‘ularga “kuzatuvchi” emas, o‘zi ham ma‘lum nuqtalarda kuchsiz ulushga urg‘u berish, kelasi akkordni oldinroq ishora qilish orqali groove ni boyitadi. Lekin bu erkinlik hech qachon asosiy tayanch nuqtalarini butunlay tark etmasligi kerak. Maqsad – akkordlar sinkopasini, baraban ride va hi-hat chizig‘ini, solist frazalarini umumiy ritmik “nafas”ga birlashtirish, ularni chalkashtirib yubormasdan harakatga keltirishdir.

6. Baraban, klavish va gitara bilan o‘zaro munosabat

Sinkopali akkordlar ijrosida bas va baraban o‘rtasidagi aloqadorlik alohida ahamiyat kasb etadi. Ular o‘zaro kelishgan holda kuchli ulushlar va asosiy impulsni boshqarishi, sinkopali aktsentlar atrofida barqaror “og‘irlik markazi”ni saqlashi zarur. Baraban ride chizig‘i, hi-hat bo‘linmalari va snare aktsentlari bilan bas chizig‘i uyg‘unlashganda sinkopa tartibli erkinlik sifatida eshitaladi; aks holda u tartibsizlik sifatida qabul qilinishi mumkin.

Klavishlar va gitaraning sinkopali akkordlari bilan ishlaganda bas gitarachi ularning ritmik erkinligini garmonik aniqlik bilan muvozanatlaydi. Pianino yoki gitara kuchsiz ulushga siljiganida bas ko‘pincha kuchli ulushda yoki mantiqiy bo‘linmada akkordning asosiy tonini yoki funksional asosini eslatib turadi. Shu orqali sinkopa tinglovchi uchun “havoda osilib qolgan” emas, balki aniq tayanchga ega badiiy bezak sifatida idrok etiladi. Bas gitarachi ehtiyoj tug‘ilganda o‘zi ham sinkopali frazalar bilan akkord cholg‘ulariga javob qaytarishi mumkin, biroq bu javoblar ritmik karkasni buzmasdan, jazz stiliga xos savol-javob tamoyiliga xizmat qilishi lozim.

7. Improvizatsiya, modal yondashuv va basning ijodiy erkinligi

Jazz musiqasida bas gitaraning sinkopali akkordlar bilan ishlashi faqat tayanchni “ushlab turish” bilan cheklanmaydi. U improvizatsion jarayonning faol ishtirokchisidir. Modulli tuzilmalar, II–V–I ketma-ketliklari, alteratsiyalangan akkordlar va subdominant, triton almashtirish kabi usullar qo‘llanganida bas chizig‘i ushbu murakkab garmoniya ichida yo‘qolib ketmasdan, aksincha uni sharhlab borishi zarur. Sinkopali akkordlar ustida bas gitarachi modal yondashuvdan foydalanib, ladlar asosida harakatlanishi, lekin har doim funksional aloqalarni esdan chiqarmasligi kerak.

Improvizatsion erkinlik bu tartibsiz sinkopa emas. Bas gitarachi sinkopani va ritmik siljishlarni qanchalik mohirona qo‘llamasin, u ansamblning qolgan a‘zolariga tayanch nuqtalarni aniq ko‘rsatib borishi, solist va akkord cholg‘ulariga yo‘l ochishi, zarur paytda dinamikani ko‘tarish yoki pasaytirish orqali dramaturgiyani boshqarishi bilan haqiqiy jazz ijrochisiga aylanadi.

8. Ta‘limiy yondashuvlar va metodik tavsiyalar

Jazz bas ijrochiligida sinkopali akkordlar bilan ishlashni o‘rgatish jarayoni nazariy va amaliy komponentlarni birlashtirgan holda olib borilishi zarur. Avvalo talabaga oddiy walking bass uslubida barqaror chorak bo‘linmalar bilan akkord progressiyalarini chalish, kuchli ulushlar va garmonik funksiyalarni ishonchli his qilish ko‘nikmasi singdirilishi kerak. Shundan so‘ng off-beat aktsentlar, anticipation, sinkopali kirish va chiqishlar bosqichma-bosqich qo‘shiladi. Har bir murakkab ritmik-topologik yechim avval funksional asos bilan mustahkamlanishi, talaba sinkopa ustida ham “yo‘qolmaslikni” o‘rganishi lozim.

Metodik jihatdan mashhur jazz standartlari asosida ish olib borish samaralidir. “All of Me”, “Autumn Leaves”, “Blue Bossa”, “So What”, “Solar” kabi asarlar uchun dastlab oddiy walking bass yozilib, so‘ng sinkopali akkordlar ustida uning o‘zgarishlari tahlil qilinadi. Talaba baraban yozuvlarini tinglab, ride va hi-hat chizig‘i bilan bog‘liq holda bas chizig‘ining joylashuvini sezishi, pianino yoki gitara sinkopali akkordlari bilan birgalikda ansambl mashqlarida qatnashishi lozim. Bu jarayonda bas gitarachining improvizatsion fikrlashini ham rag‘batlantirish, lekin har doim ansambl mas‘uliyati va poydevorlik funksiyasini eslatib borish zarur.

9. Xulosa

Jaz musiqasida bas gitaraning sinkopali akkordlar ijrochiligidagi o‘rni uning jamoa ichidagi eng nozik va shu bilan birga eng mas’uliyatli funksiyalaridan biridir. U sinkopa va off-beat erkinligi fonida metr-ritmik barqarorlikni ta’minlaydi, murakkab akkordlar ketma-ketligida tonal markaz va funksional bog‘lanishlarni ochib beradi, baraban, pianino, gitara va solistlar o‘rtasidagi muloqotni yagona “groove” tizimiga birlashtiradi. Bas gitarachi sinkopani faqat ritmik bezak emas, balki stilistik mazmun vositasi sifatida anglab, o‘z improvisatsion erkinligini ansambl poydevoriga sodiq qolgan holda amalga oshirganida jazzning haqiqiy badiiy kuchi namoyon bo‘ladi.

Shunday qilib, sinkopali akkordlar sharoitida bas gitaraning o‘rni jazz ansamblining professional darajasini belgilovchi mezonlardan biridir. Uning muvaffaqiyatli ijrosi ritm, garmoniya va improvizatsiyani yagona yaxlit tizimga birlashtirishga xizmat qiladi hamda jaz musiqasining erkinlik va tartib uyg‘unligiga asoslangan falsafasini amalda namoyon etadi.

Adabiyotlar ro‘yxati

1. Levine, M. *The Jazz Theory Book*. Petaluma: Sher Music Co., 1995.
2. Aebersold, J. *Aebersold Play-A-Long Series* (Vol. 2, 54, 70 va boshqalar): jazz standartlari va improvizatsiya amaliyoti uchun materiallar.
3. Reid, R. *The Evolving Bassist*. Teaneck: Myriad Ltd., 1974.
4. Ray Brown. *Bass Method* va transkripsiyalar: walking bass va swing uslubidagi bas ijrosi bo‘yicha amaliy manbalar.
5. Mingus, C. *More Than a Fake Book*. Hal Leonard: murakkab jazz garmoniya va bas chiziklari tahlili uchun.
6. Blanc, J. *Jazz Bass: Comping, Walking, Soloing*. Parij, 2008.
7. Alekseev, A. D. *Основы ансамблевой игры*. Moskva: Muzyka, 2002.
8. Anisimov, V. *Джазовая импровизация: ритм, синкопа, phrasing*. Moskva, 2005.
9. Jaco Pastorius, Ron Carter, Paul Chambers, Scott LaFaro ijrolari bo‘yicha transkripsiyalar: sinkopali ritm va walking bass uslublarini o‘rganish uchun.
10. Berklee College of Music. *Jazz Bass Lines, Ensemble Performance* kurslari uchun ochiq syllabuslar va metodik qo‘llanmalar.
11. Online resurslar: TalkingBass, Scott’s Bass Lessons, Discover Double Bass – jazz bas ijrochiligi, sinkopa va groove bo‘yicha uslubiy videodarslar va maqolalar.
12. Piston, W. *Harmony*. New York: W. W. Norton & Company, 1987.
13. Coker, J. *Elements of the Jazz Language for the Developing Improvisor*. Alfred Music, 1991.
14. Nettles, B., Graf, R. *The Chord-Scale Theory & Jazz Harmony*. Houston, 1997.
15. Tagiev, Sh. *Jazz ansamblida ritm-seksiya moslashuvi*. Toshkent, 2019.